

Czcigodni Księża. Szanowni Państwo !

Witam na akademii poświęconej 155 rocznicy wybuchu Powstania Styczniowego 1863 r. */Przed chwilą w hołdzie Powstańcom złożyliśmy wieniec pod upamiętnieniem na figurze w Nowym Rynku/.*

Oto sytuacja polityczna w Europie przed największym, najdłużej trwającym i najtragiczniejszym powstaniem narodowym. */Rosja przegrała wojnę krymską /1853 – 1856 r./ z Turcją, W. Brytanią i Francją/. W Stambule - Turcja zmarł Adam Mickiewicz /1798-1855/ zaangażowany wówczas w tworzenie polskiego wojska/. Włochy odzyskują niepodległość /1861/. Zmarł Mikołaj I /1855/ wielki wróg Polski /Jego następca car Aleksander II, wprowadził pewne reformy. Po 27 latach zniósł stan wojenny, wprowadził ustępstwa w zakresie religii i języka polskiego, a amnestia pozwala na powrót z zesłania kilku tys. powstańców listopadowych.*

Od 1860 r. nasiliła się **konspiracja niepodległościowa**. */W 1861 r. demonstracje niepodległościowe w Warszawie pochłaniają ponad 100 ofiar śmiertelnych. Reakcją na to jest stan wojenny wprowadzony 13/14 – X-1861 r./.* Tworzy się więc bezprecedensowe w historii, **podziemne państwo polskie** */działał rząd, administracja cywilna i wojskowa, sądownictwo, skarby, przygotowujące, a następnie przewodzące powstaniu. Funkcjonuje Centralny Komitet Narodowy, w którego skład wchodziłi „czerwoni”- radykalni i „biali”- umiarkowani w dążeniu do niepodległości. “Czerwoni” powołali 22.01.1863 r. Rząd Narodowy wywołując powstanie. Wydał on manifest wzywający do powstania i dekret uwłaszczeniowy. Pieczęć rządu cieszyła się wielką estymą i szacunkiem. Ich najwybitniejszym przedstawicielem był Stefan Bobrowski “czerwony premier”/.*

Z 14/15 I 1863 r. przeprowadzono „**brankę**” - przymusowy pobór do wojska młodzieży patriotycznie zaangażowanej. */Dotychczasowy pobór do wojska na 15 lat, a praktycznie 25 lat odbywał się poprzez losowanie mężczyzn w wieku od 18 - 30 lat.*

W tym czasie przymusowo służyło w wojsku carskim ok. 200 tys. włościan. Ze służby tej wracało nie więcej niż 5% poborowych/.

Był to bezpośredni powód jego **wybuchu w czwartek 22/23 I 1863 r. w środku ciepłej, ale jednak zimy.** Miało ono formę walk partyzanckich. Zaangażowani w nie byli ochotnicy ponieważ wojska nie mieliśmy od 30 lat. Siedzibą władz powstańczych miał być Płock. Objęło ziemie Korony, Litwy, Rusi */I Rzeczypospolitej/*. Powstańcy bez sukcesu zaatakowali 33 garnizony carskie. */Blisko połowę na Lubelszczyźnie/*. Naprzeciw kilku tysiącom */8 tys./* marnie uzbrojonych powstańców, stanęła 90 tysięczna armia rosyjska */rozmieśczone w 140 garnizonach/* zwiększona do 340 tysięcy. Przez cały okres powstania wzięło w nim udział 200 tys. powstańców */jednorazowo nie więcej niż 20 tys./*. Dyktatorem powstania został gen. Ludwik Mierosławski. Po niepowodzeniach w walkach zrezygnował. W marcu 1863 r. do powstania przystąpili „biali”, a dyktatorem został 35 letni gen. Marian Langiewicz naczelnik wojenny woj. sandomierskiego */po 2 miesiącach opuścił teren walk i ewakuował się do Galicji/*. W lecie 1863 r. pomimo kilku efektownych zwycięstw np. Żyrzyn */8.08.1863r./* siły powstania zaczynają słabnąć. Murawiew tłumy powstanie na Litwie. Od października 1863 r. władzę dyktatora obejmuje Romuald Traugutt reorganizując siły powstańcze, jednak zadenuncjowany i aresztowany 11 kwietnia 1864 r., 5 sierpnia 1864 r. stracony na Cytadeli w Warszawie. Dnia 24 maja 1865 r. powieszono ostatniego dowódcę powstania ks. gen. Stanisława Brzóske. Oparciem dla powstańców nie były lasy, lecz szlacheckie dwory i zaścianki oraz chłopskie chaty i mieszczańskie domy.

Wybitni dowódcy powstania to: gen. Michał Heydenreich „Kruk” */Lublin Podlasie/*, gen. Józef Hanke „Bosak” */Małopolska/*, Dionizy płk Czachowski */Kielce/*, Romuald Traugutt, Zygmunt Padlewski */Płock/*, Zygmunt Sierakowski */*

Żmudź/, Walery Wróblewski /Grodno/, ks. Stanisław Brzóska /Podlasie/, Aleksander Waszkowski /Kraków, Warszawa/.

Walczyło też kilkuset **cudzoziemców** /najwięcej Rosjan, Ukraińców i Białorusinów oraz Włosi z płk Fr. Nullo, Francuzi, Węgrzy oraz Niemcy, Anglicy, Austriacy, Czesi, Słowacy, Szwajcarzy, Skandynawowie. Biali próbowali zainteresować powstaniem Europę, ale bezskutecznie /działania państw ograniczyły się do not dyplomatycznych potępiających Rosjan/. Powstanie popierała opinia publiczna Europy zachodniej oraz papież Pius IX.

Nocą 22 I 1863 r. 19-letni Leon Frankowski z Oddziałem „**Puławiaków**” /500 osób wśród których byli studenci uczelni rolniczej w Puławach oraz Kurowiaczy/, zajął Kazimierz Dolny, a 23 stycznia pod Kurowem z Oddziałem Michała Malukiewicza /100 osób, który stoczył nieudaną bitwę o garnizon Lubartów/, wspólnie przejęli furgon pocztowy z walutą. Miasteczko było w rękach powstańców do 25 stycznia 1863 r. Oddział został rozbity 8 lutego 1863 r. pod Słupczą i Dwikozami k. Sandomierza, gdzie zginęło 28 powstańców, a 38 zostało dobitych w tym Kurowiaczy: Antoni Macewicz i Leon Drązkiewicz. Wówczas 17-letni Adam Chmielowski późniejszy brat Albert został kawalerzystą w oddziale gen. M. Langiewicza. Odznaczał się wielką odwagą i męstwem służąc w elitarnym oddziale francuskiego oficera Franciszka Rochebrune „Żuawi Śmierci”. Po bitwie pod Grochowiskami /18.03.1863 r./ został internowany przez Austriaków po przekroczeniu granicy z Galicją, skąd wkrótce zbiegł. W bitwie pod Miechowem 30.09.1863 r. został ranny. Pod jego koniem wybuchł granat, a duży odłamek trafił go w nogę i zrzucił z konia. Dostał się do niewoli rosyjskiej. Wobec groźby zakażenia konieczna była natychmiastowa amputacja lewej nogi powyżej kolana w prymitywnych warunkach bez znieczulenia, czym zjednał sobie sympatie i podziw rosyjskich żołnierzy. Pomimo kalectwa groziła mu zsyłka, do której ostatecznie nie doszło. W 1864 r. jak wielu powstańców – tułaczy udał się do Paryża gdzie studiował malarstwo. Przez krótki okres

zajmował się pracą artystyczną. Twórczość malarską porzucił by zająć się opieką sierot i bezdomnych w Krakowie. Zmarł w 1916 r. nie doczekawszy niepodległości. W 1938 r. został pośmiertnie odznaczony przez Prezydenta RP Ignacego Mościckiego Wielką Wstęgą Orderu Odrodzenia Polski za wybitne zasługi w walce o niepodległość i za działalność charytatywną.

Trwało 2 lata, zakończyło się **kłęką i zabraniami** nadziei na niepodległość, usunięto j. polski ze szkół i urzędów zlikwidowano odrębność ziem polskich, a kresy wschodnie poddano brutalnej depolonizacji. **Wymusiło** ono jednak reformę uwłaszczeniową chłopów. /2.03.1864 r. *najlepszą w imperium*/ uwłaszczono nią 650 tys. włościan. **Poległo** ok. 30 tys. powstańców, ok. 1 tys. stracono, 38 tysięcy zesłano na Syberię, kilka tysięcy wcielono do armii rosyjskiej, 10 tysięcy emigrowało. **Nakładano** grzywny i kontrybucje, skonfiskowano 3454 majątków, zlikwidowano 200 klasztorów, skonfiskowano ok. 200 tys. ha gruntów kościelnych. W kraju jest **407 cmentarzy i mogił** powstańców. /*Najwięcej w woj. mazowieckim 101, lubelskim 69, łódzkim 60, świętokrzyskim 51*/, pozostałość po 1229 bitwach i potyczkach /224 w woj. lubelskim/.

Wzięło w nim udział wiele **wybitnych** osobistości: *poeta Adam Asnyk, pisarze „Bolesław Prus”, Eliza Orzeszkowa, Adolf Dygasiński, Tomasz Jeż, Maria Konopnicka, uczonec Zygmunt Wróblewski, Św. Brat Albert – Adam Chmielowski, Św. Rafał Kalinowski, ojciec J. Piłsudskiego powstańczy komisarz na powiat kowieński /Żmudź/, ojciec prezydenta Ignacego Mościckiego, dziadek gen. W. Jaruzelskiego, Michał Elviro Andriolli, malarze Maksymilian Gierymski i Jan Matejko, wspierali: abp warszawski Zygmunt Szczęsny Feliński biskup wileński, Adam Krasieński, Ignacy Łukasiewicz. Syn powstańca styczniowego Paul Landowski mieszkający we Francji był autorem rzeźby Chrystusa – Odkupiciela w Rio de Janeiro. Wykonana z betonu w 1931 r. 30 metrowa statua i 8 metrowy cokół są ustawione od strony morza na granitowym wzgórzu 709 m n.p.m.*

Po klęsce pojawiła się nowa koncepcja **przetrwania** – *praca organiczna* – *rozwijanie oświaty, gospodarki wybiec się na nowoczesność. Sprawilo to, że ziemie polskie z czasem staly się najlepiej rozwinięta częścią imperium carów.*

Za udział w powstaniu setki miast w tym Kurów **pozbawiono** w 1870 r. praw miejskich.

Zesłani na Syberię nasi Rodacy: *Antoni Sitnicki – 15 lat, Franciszek Panecki – 5 lat, Aleksy Głębicki – 5 lat, Stanisław Bolesławski – 5 lat*), ks. *Jan Linkiewicz, Marcin Białkowski – nauczyciel szkoły elementarnej, Antoni Litwiński, Wincenty Stępniewski, Mateusz Witkowski, Karol Zwierzchowski, Tomasz Chruścielewski, Jan Bieniek, Aleksander Respond, Józef Wierzbicki, Józef Komorowski, Jan Woliński, Paweł Sokołowski i ekonom Kurowski Piotrowski. Zginęli: Antoni Macewicz, Leon Drązkiewicz (małoletni), student Jan Zdzitowiecki zmarł z ran w Kurowie.*

Amnesticę dla zesłanych powstańców car ogłosil w 1883 r. */20 lat po powstaniu/. Umożliwilo to powstańcom powrót do Ojczyzny. Jednak połowa z nich nie doczekala tej chwili. Zabily ich warunki życia, nędza i klimat.*

Gloria victis – Chwała zwyciężonym